

JOANNA ORZECHOWSKA

Emocjonalne przymiotniki w języku polskim i rosyjskim. Paralele i kontrasty

Emotive adjectives in Polish and Russian – similarities and contrasts

Abstract. A new type of dictionary – a psychological linguistic dictionary was compiled as a result of analyzing 15918 Russian adjectives from the perspective of their relationship with emotions originating in reference to various senses. The dictionary contains information on “the emotional load” of these adjectives, that is how pleasant or how unpleasant emotions a given adjective evokes. The analyzed lexemes were assessed by respondents on the scale of emotions: slightly (un)pleasant – moderately (un)pleasant – very (un)pleasant, which was marked with an appropriate number of pluses or minuses. Although it is believed that representatives of different cultures experience universal emotions, their quality and intensity hidden behind particular linguistic units can diverge for different cultural linguistic communities. Emotions are conditioned socially, culturally and historically; they play an important role in international communication. Thus, when they are incompetently and mistakenly interpreted, this can disturb dialogue between various cultures and even lead to conflicts. In the article, considering equivalents *мясному/мясной* and other counterparts, it can be said that not all the examples have a parallel emotional value. Despite the genealogical relationship between the languages and cultures in question, emotive contrasts are not rare. This leads to considering a significant issue of emotive adequacy of dictionary equivalents, which has to be addressed by translators and language teachers.

Keywords: adjectives, emotive, emotional value of a language unit, translation, teaching a foreign language, psychological-linguistic dictionaries

Joanna Orzechowska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn – Polska, joanna.orzechowska@uwm.edu.pl, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9458-5991>

Ekwiwalentne słownikowo jednostki językowe tworzą w świadomości użytkowników języka różne obrazy językowe i jest to uwarunkowane kulturowo. Dotyczy to także, a może przede wszystkim, jednostek nacechowanych emocjonalnie, tzw. emotywow. W różnych lingwokulturach środki językowe wyrażające emocje nadawcy mogą być odczuwane i postrzegane przez różne zmysły i koja-

rzzone z różną intensywnością przyjemnych lub nieprzyjemnych odczuć. Ta nieadekwatność wywołuje perturbacje przekładowe i dydaktyczne.

W literaturze przedmiotu opisano wiele problemów, z jakimi stykają się tłumacze, gdy właściwe zrozumienie tekstu oryginalnego wykracza poza proste zsumowanie znaczeń użytych w nim słów i wyrażeń i potrzebna jest wiedza z szerokiego zakresu kontekstu kulturowego, mentalności, społecznie trwałych skojarzeń, znajomość obyczajów, tradycji itd., aby przekład był adekwatny i ekwiwalentny (Lewicki 27). W poszukiwaniach translatu jednostki tłumacz musi dokonać interpretacji oryginału pod kątem funkcji tej jednostki w tekście. Musi zaproponować taką jednostkę w języku docelowym, która jest najbardziej prawdopodobnym odpowiednikiem przekładowym. Tłumaczenie nie polega wówczas na konfrontacji języków, lecz na konfrontacji ich funkcjonowania (Lewicki 75–85).

Anna Małgorzewicz rozumie translację międzykulturową jako pewien proces: „Tłumacz powinien, opierając się na tekście wyjściowym, stworzyć za pomocą innych środków językowych nowy tekst, który przeznaczony jest dla odbiorców innego obszaru kulturowego oraz który funkcjonuje w nowych warunkach kulturowych podobnie jak tekst wyjściowy” (Małgorzewicz 170). Krzysztof Hejwowski ten proces nazywa „operacją na umysłach” (Hejwowski 69). Bożena Tokarz zauważa, że tłumacz, „odtworząc oryginał, kreatywnie aktywizuje swój rozum, wiedzę, zmysły i emocje” (Tokarz 382). Roman Lewicki tłumaczenie rozumie jako operację mentalną przeprowadzaną na tekście źródłowym (Lewicki 78). Przytoczone założenia mają źródło w tezach wielu badaczy (Olgierd Wojtasiewicz, Eugene Nida), którzy postulowali uznanie czynnika kulturowego za podstawowy wyznacznik ekwiwalencji przekładowej. I chociaż podkreślają, że w przekładzie musi zostać zachowany „niezmienny plan treściowy, to jest znaczenie” (Barhudarov 11), to tłumacz musi brać pod uwagę skojarzenia, które mogą być wywoływane przez odbiór tekstu – i w razie potrzeby korygować tekst, unikając niepożądanych skojarzeń (Lewicki 81–82).

Gert Jäger w takiej sytuacji mówi o wartości komunikacyjnej tekstu, która polega na potencjalnej więzi z pewnym kompleksem wyobrażeń w świadomości odbiorcy (Jäger 10–11). Potencjalność więzi polega na tym, że nadawca nie ma pewności, czy kompleks wyobrażeń i skojarzeń pozwoli odbiorcy odczytać tekst zgodnie z intencją nadawcy, a zadaniem tłumacza oraz nauczyciela języka obcego jest jak najpełniejsza rekonstrukcja wartości komunikacyjnej lub najważniejszej, priorytetowej informacji (Orzechowska 2013, 2014).

Jest to zadanie złożone, ponieważ informacja o stopniu emocjonalności, asocjacjach oraz miejscu jednostki na skali hedonicznej jest niedostępna w słownikach przekładowych oraz innych leksykonach lingwistycznych. Dotyczy to przede wszystkim tzw. konotatywów, czyli wyrazów, w których semantyce nie pojawia się informacja o ich emotywności. Jest ona uwarunkowana semami emo-

tywnymi, wychodzącymi za ramy logiczno-przedmiotowego makrokomponentu semantyki. Semy emotywnie mają charakter wtórny, przejawiają się jako konotacja i są odzwierciedleniem stosunku mówiącego do nazywanego obiektu. I chociaż znajdujemy w słownikach uwagi o charakterze stylistycznym (żartobliwe, pogardliwe, ironiczne), większość konotatywów pozostaje emotywnie nieopisana (Šahovskij 74–76). Lukę informacyjną o emotywności jednostki językowej częściowo zapełniają słowniki asocjacyjne, które należy zaliczyć do psychologiczno-lingwistycznych (Gawarkiewicz, Pietrzyk, Rodziewicz; RAS). Powstające opracowania tego typu, będące rezultatem operacji na umysłach wielu ankietowanych użytkowników języka, w przeciwieństwie do słowników lingwistycznych, twórców zespołów lingwistów dążących do wyodrębnienia obiektywnej wartości znaczeniowej, wnoszą nowe pokłady informacji o jednostkach językowych, wobec których tłumacze i wykładowcy pozostają bezradni.

W 2010 roku przez Instytut Psychologii Rosyjskiej Akademii Nauk został wydany nowy słownik psychologiczno-lingwistyczny *Органы чувств, эмоции и прилагательные русского языка (Zmysły, emocje i przymiotniki języka rosyjskiego)*, dalej – ZEPJR). Przymiotniki dotychczas były często wykorzystywane w badaniach emocji. Z ich pomocą analizowany był nastrój (Tiller, Campbell; Nemanick, Munz), odczucia w sytuacjach stresowych (Scott, Brandberg, Öhman 2001), lateralizacja półkul mózgowych podczas przetwarzania emocjonalnej informacji (Atchley, Ilardi, Enloe), a także charakterystyka osobowości w powiązaniu z emocjami (Pascalis et al.; Peabody). Udowodniono, że prezentacja przymiotników o różnej emocjonalnej waloryzacji wywołuje u badanego zmiany w aktywności kory mózgowej (Bernat, Bunce, Shevrin). Zauważono również, że przymiotniki stanowią istotną część leksykonu afektywnego (Clare, Ortony), a dzieci i młodzież często używają tej części mowy w opisach pozytywnych i negatywnych uczuć (Neshat-Doost et al.; Mikołajczuk). Przymiotniki były także materiałem analizy w badaniach mechanizmów języka prowadzących do leksykalizacji odbieranego świata (Ruzin).

Autorzy słownika ZEPJR na podstawie danych ankietowych wyodrębnili wyrazy kojarzone przez respondentów z różnymi odczuciami odbieranymi za pomocą zmysłów. Jednostki językowe zostały usytuowane na 7-stopniowej hedonicznej skali (*pleasantness/unpleasantness*) przez respondentów, którzy ocenili, jakie emocje i w jakim stopniu wywołuje dane słowo. W ten sposób 475 przymiotników zostało umiejscowionych na jednym z poziomów skali: silne negatywne (– – –), umiarkowane negatywne (– –), słabe negatywne (–), neutralne (0), słabe pozytywne emocje (+), umiarkowane pozytywne (++), silne pozytywne (+++). Zakładając, że miejsce jednostki językowej na skali hedonicznej wynika ze specyfiki kulturowej, prawdopodobne są różnice w nacechowaniu emocjonalnym ekwiwalentów w innych językach. Z tego mogą wynikać trudności w zachowaniu ich adekwat-

ności w przekładach. W celu sprawdzenia zgodności/niezgodności hedonicznej charakterystyki rosyjskich przymiotników z ich polskimi odpowiednikami lista emotywów z ZEPJR, oceniona przez młodych Rosjan w wieku 17–36 lat, została przetłumaczona na język polski i poddana ocenie przez polskich respondentów w podobnym wieku (19–30 lat).

W trakcie tworzenia polskiej listy przymiotników zastosowałam tłumaczenie ekwiwalentne, które za Lewickim rozumiem jako słownikowy translát, denotatywne odniesienie (Lewicki 179). W rozważaniach nad ekwiwalencją emotywną zakładam, że może być niepełna, gdy jednostki zajmują znacznie odbiegające od siebie miejsca na skali hedonicznej (kontrast), lub pełna, odzwierciedlająca umiejscowienie w tym samym lub nieznacznie odbiegającym miejscu na skali (paralela). Porównując wyniki oceny emocjonalnej polskich i rosyjskich przymiotników, znajdujemy wiele takich paralel.

Przymiotnik *шоколадный* został przez rosyjskich respondentów oceniony jako wywołujący najprzyjemniejsze (+++) smakowe odczucia. Podobnie został oceniony przymiotnik *czekoladowy* przez polskich ankietowanych. W tym przypadku ekwiwalencja w przekładzie gwarantuje adekwatność emotywną translátu, ponieważ wartość słownikowa i emotywna są sobie równe.

Ekwiwalencję oraz adekwatność emotywną odnotowujemy dla przymiotników *poziomkowy/земляничный*. Rosyjscy ankietowani przyznali 3 plusy zarówno za smak, jak i wrażenia węchowe i widok poziomek. Podobna opinia funkcjonuje wśród Polaków – poziomki wywołują bardzo przyjemne odczucia smakowe i zapachowe. Nieistotne są tutaj niewielkie różnice w umiejscowieniu na skali hedonicznej przymiotnika. Na przykład przymiotnik *персиковый* został oceniony przez Rosjan na dwa plusy, natomiast w polskich ankietach *brzoskwinowemu* smakowi przyznano najwyższą ocenę.

Niezgodność może wynikać nie tylko z różnicy w umiejscowieniu na hedonicznej skali, ale z kanału odbioru, dzięki któremu odczuwamy emocje. Na przykład przymiotniki *apetyczny/аппетитный* zostały zakwalifikowane zarówno przez Rosjan, jak i Polaków jako wywołujące bardzo silne pozytywne odczucia (+++). Jednak rosyjscy ankietowani przyjemność odczuwania przymiotnika *аппетитный* przypisują przede wszystkim zmysłowi węchu, polscy respondenci – smakowi i wzrokowi. W takich przypadkach kontrast tworzony jest przez różne kanały odbioru.

Emotywny kontrast może wynikać z innej oceny przymiotnika. Z takim zjawiskiem mamy do czynienia w przypadku ekwiwalentów *mięśny/мясной*. Rosjanie zadeklarowali przyjemne odczuwanie przez zmysły smaku (dwa plusy) oraz węchu (jeden plus). Polscy respondenci mięśny smak ocenili jako neutralny. Zerowa wartość hedoniczna polskiego przymiotnika *mięśny* może zaburzać w pewnych kontekstach wartość komunikacyjną przekładu. Przykłady użycia w NKJR

pokazują, że w rosyjskim językowym obrazie świata mięso stanowi ulubiony składnik dań, a inna postawa jest anomalią: „Правда, он и мясной-то плохо ест, с крошками иногда ложку-другую отхлебнет – и все” (NKJR – Астафьев, Виктор, *Пролетный гусь*. 2000). Mięsne dania są oceniane jako wartościowsze niż warzywne:

Завидев легкий парок, пробивающийся из-под накидок, даже те, кто только что пообедал, не могли утерпеть, чтобы не купить поджаристый капустный, а еще того лучше – мясной пирожок и тут же, застенчиво отвернувшись к стене, не съест его (NKJR – Сергеев, Марк. *Волшебная галоша, или Необыкновенные приключения Вадима Смирнова, его лучшего друга Паши Каукина и 33 невидимок из 117-й школы*, 1971).

Niewykluczone, że brak entuzjazmu polskiej młodzieży w stosunku do mięsa spowodowany jest „pozytywnym wizerunkiem żywności ekologicznej w opinii polskich konsumentów kreowanym również modą na «zdrową żywność», wegetarianizm i diety eliminacyjne” (*Raport z badań...* 161). W takiej sytuacji zachowanie pozytywnej emotywności kontekstu z przymiotnikiem *мясны* będzie wymagało od tłumacza zastosowania jakiegoś rodzaju transformacji (np. dodania: *пахнący, апетичны*), a od nauczyciela języka rosyjskiego odpowiedniego komentarza lingwokulturowego.

Kontrast emotywny odnotowałam także dla pary *цыгарову/сигарный* (Orzechowska 2020: 206–207). Przymiotnik *сигарный* użytkownikom języka rosyjskiego kojarzy się z bardzo nieprzyjemnym doznaniem węchowym (— —). W NKJR najczęstszymi kolokacjami są *сигарный дым, сигарный клуб*, ale ponadto odnotowujemy połączenia: *сигарный чемпионат, сигарный журнал, сигарный ящик, сигарный магазин, сигарный окурок, сигарный лист, сигарный сок, сигарный шкафчик, сигарный пепел, сигарный мундштук, сигарный столик, сигарный футляр*. W rosyjskich tekstach przymiotnik *сигарный* kojarzony jest z przykrym zapachem („вонь от его сигар”; „через несколько минут все купе было полно вонючим удушливым сигарным дымом”; „воздух гостиной отдавал застоявшимся сигарным дымом”), który wywołuje nieprzyjemne odczucia („едкий сигарный дым”; „поперхнулся жирным сигарным дымом”; „глаз прищурен от сигарного дыма”; „вязкий сигарный дым”; „отпугивает детишек”) i który może poważnie zaszkodzić („Мой отец рассказывал, что однажды, будучи еще совсем маленьким, я упал в обморок от его сигарного дыма”). Nieprzyjemny zapach i zjadliwość dymu przeciwstawiane są świeżemu powietrzu („Сигарный дым вместо свежего воздуха”; „Воздух был мутно-сиреневый от сигарного дыма”; „Он распахнул окно”). Дым з цыгара został wykorzystany jako metafora w pesymistycznej konstatacji i negatywnej ocenie przyszłości: „Будущее из пессимизма и сигарного дыма – скверная вещь!”.

I chociaż w NKJR odnajdujemy konteksty, w których dym z cygara opisany jest jako wykwinny („изысканно-сигарный дым”), będący symbolem przynależności do wyższych sfer („Судя по его размашистому почерку с завитушками, капуюлю и тонкому сигарному запаху, он был не чужд европейской цивилизации”), to ustępują one znacznie liczebnie kontekstom z negatywną waloryzacją. W NKJP przymiotnik *cygarowy* najczęściej spotykany jest w kolokacjach *дым cygarowy* oraz *клуб cygarowy* (ponadto odnotowano *кшталт cygarowy*, który jako niemający odniesienia do zmysłu węchu, nie będzie więc przeze mnie rozpatrywany). Zarejestrowano także inne pojedyncze kolokacje: *cygarowa prosperity*, *cygarowa etykieta*, *cygarowy nalóg*. Przymiotnik *cygarowy* (*дым* lub *клуб*) najczęściej sąsiaduje z takimi jednostkami językowymi, jak: *дзентелмени*, *дыгнитарзе*, *представители влады*, *артыści*, *посиладаче зямесцы*. *Cygarowy дым* możemy poczuć w eleganckich *клубах cygarowych* nie zawsze otwartych dla zwykłych śmiertelników, często miesza się on z zapachem wykwinnych potraw i perfumami kobiet. Przeprowadzenie ankiet pozwoliło upewnić się, że ocena zapachu cygara przez Polaków jest łagodniejsza (–) niż odczucia Rosjan, co zapewne wiąże się z silniejszymi asocjacjami z elegancją i elitarnością. Różna konotacja emocjonalna pary *сигарный/cygarowy* tworzy kontrast emotywny, zaburzający adekwatne odczuwanie ekwiwalentu.

Inny translatorsko-dydaktyczny kontrast może być efektem istnienia lakun (za Igiorem Panasiukiem rozumiemy je jako luki, coś, czego nie ma), czyli braku ekwiwalentów w idiolekkie respondentów (Panasjuk 101). Do takich lakun w polskiej kulturze można zaliczyć przymiotnik *черемховы*. Przez rosyjskich ankietowanych jednostka *черемховый* została oceniona jako wywołująca średnie pozytywne emocje za pomocą zmysłu wzroku i słabe pozytywne za pomocą zmysłu węchu. Kwitnące черемхы i wywołane przez nie przyjemne zapachowe i wzrokowe doznania są częstymi obrazami w tekstach rosyjskiej literatury pięknej i popularnej:

Миша втянул полной грудью живительный черемховый воздух и с новой энергией продолжал (NKJR – Голицын С.М., *Тайна старого Радуля*, 1972);

А это ветка, которую Черепяхин-то посадил, вся в цвету, сплошь. Черемховый цвет, белый... И пахнет даже, как весной... Так так-то необыкновенно мне стало (NKJR – Шмелев И.С., *Человек из ресторана*, 1911).

Obraz черемхы przybiera wyraźną symbolikę i głębię znaczeń w folklorze, którego wytwory przekazują i zachowują wartości rosyjskiej kultury, nie tylko mieszkańców Rosji, ale także emigrantów pragnących pielęgnować etniczną i kulturową tożsamość. Przykładami mogą być piosenki *Белая черемуха* i *Черемуха* („За окном черемуха колышется” – muzyka nieznanego autora, słowa

B. Timofeeva), której tekst odkryto w zapiskach rosyjskich emigrantów w Chinach (Zabiyako, Zabiyako 234). W NKJR odnotowano aż 187 użycie przymiotnika w 166 różnych dokumentach (*черемуховый куст, сад, занав, цвет*).

Polscy respondenci w większości przypadków na bodziec *czerechowy* zaznaczyli odpowiedź „nie znam znaczenia” (22/29). W NKJP odnotowujemy tylko jedno użycie przymiotnika *czerechowy* (oprócz nazwy własnej ryby i nazw ulic w różnych miejscowościach): „Na mojej drodze rozciąga się wtedy czerechowa dżungla, a silny zapach ich kwiatów pozostaje w pamięci bardzo długo” (NKJP – Lechosław Herz, *Wardęga. Opowieści z pobocza drogi*, 2010). W danym przypadku możemy mówić o lakunie kulturowej, której ekwiwalentne tłumaczenie nie będzie adekwatne pod względem emocjonalności. W takiej sytuacji tłumacz może rozważyć, czy dla osiągnięcia zamysłu komunikacyjnego, czyli przekazania pozytywnych emocji, nie byłoby korzystne „zastąpienie wilka lampartem” (Hejwowski 38–47), czyli rezygnacja z ekwiwalencji na rzecz adekwatności.

Na podstawie analizy wybranych przymiotnikowych emotywow można stwierdzić, że nie w każdym przypadku translat może zachować zarówno plan treściowy, czyli znaczenie denotatywne translandu, jak i wartość emocjonalną jednostki. Pomimo pokrewieństwa języków i bliskości kultur nierzadkie są ematywne kontrasty. Wraz z pojawieniem się słowników psychologiczno-lingwistycznych zostały ujawnione kolejne poziomy planu treściowego jednostek językowych i istotny problem adekwatności ematywnej ekwiwalentów słownikowych, z którym muszą zmierzyć się tłumacze i glottodydaktycy.

Bibliografia

- Atchley, Ruth Ann, Stephen S. Ilardi, Aubrey Enloe. „Hemispheric asymmetry in the processing of emotional content in word meanings: The effect of current and past depression”. *Brain and Language*, 84, 2003, s. 105–119.
- Barhudarov, Leonid. *Азык i perevod*. Moskwa, Meždunarodnye otnošení, 1975.
- Bernat, Edward, Scott Bunce, Howard Shevrin. „Event-related brain potentials differentiate positive and negative mood adjectives during both supraliminal and subliminal visual processing”. *International Journal of Psychophysiology*, 42, 2001, s. 11–34.
- Clore, Gerald L., Andrew Ortony. „The semantics of the affective lexicon”. *Cognitive Perspectives on Emotion and Motivation*. Red. V. Hamilton et al., 1988, s. 367–397.
- Gawarkiewicz, Roman, Izabela Pietrzyk, Barbara Rodziewicz. *Polski słownik asocjacyjny z suplementem*. Szczecin, Print Group, 2008.
- Hejwowski, Krzysztof. *Kognitywno-komunikacyjna teoria przekładu*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012.
- Jäger, Gert. „Die sprachlichen Bedeutungen – das zentrale Problem bei der Translation und ihrer wissenschaftlichen Beschreibung”. *Bedeutung und Translation*. Red. Gert Jäger, Albrecht Neubert. Leipzig, VEB Verlag Encyklopädie, 1986, s. 5–66.
- Lewicki, Roman. *Zagadnienia lingwistyki przekładu*. Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2017.

- Małgorzewicz, Anna. „Przekład jako medium rozumienia kultury i międzykulturowej integracji w kontekście językoznawstwa kognitywnego”. *Rocznik Przekładoznawczy*, 2, 2006, s. 169–179.
- Mikołajczuk, Agnieszka. *Obraz radości we współczesnej polszczyźnie*. Warszawa, Semper, 2009.
- Nemanick, Richard C., David C. Munz. „Measuring the poles of negative and positive mood using the positive affect negative affect schedule and activation deactivation adjective check list”. *Psychological Reports*, 74, 1994, s. 195–199.
- Neshat-Doost, Hamid T., Ali Moradi, Reza Taghavi, William Yule. „The development of a corpus of emotional words produced by children and adolescents”. *Personality and Individual Differences*, 27, 1999, s. 433–451.
- Orzechowska, Joanna. „Lingvokul'turologičeskij ob'ekt MEDVED' v russkom Źyke”. *Acta Polono-Ruthenica*, 18, 2013, s. 197–206.
- Orzechowska, Joanna. „Rola i struktura komentarza lingwokulturologicznego (na przykładzie Kołobka)”. *Rocznik Instytutu Polsko-Rosyjskiego*, 2 (7), 2014, s. 102–115.
- Orzechowska, Joanna. „Słownik psychologiczno-lingwistyczny «Zmysły, emocje i przymiotniki języka rosyjskiego». Nowe narzędzie w pracy tłumacza”. *Acta Neophilologica*, 21 (2), 2020, s. 199–208.
- Panasiuk, Igor. „Miejsce modelu lakun w obrębie teorii tłumaczenia kultur”. *Teoria i dydaktyka przekładu*. Red. Krzysztof Hejwowski. Olecko, Wszechnica Mazurska, 2003, s. 99–112.
- Pascalis, Vilfredo De, Enrica Strippoli, Patricia Riccardi, Fabiola Vergari. „Personality, event-related potential (ERP) and heart rate (HR) in emotional word processing”. *Personality and Individual Differences*, 36, 2004, s. 873–891.
- Peabody, Dean. „Selecting representative trait adjectives”. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (1), 1987, s. 59–71.
- Raport z badań „Marketing, promocja oraz analiza rynku, analiza rynku produkcji ekologicznej w Polsce, w tym określenie szans i barier dla rozwoju tego sektora produkcji”. Warszawa, 2017. Web. 28.03.2021. [www.online-http://wzcz.sggw.pl/wp-content/uploads/2020/01/Raport_MINROL_15_11_2017_upowsz-1.pdf](http://wzcz.sggw.pl/wp-content/uploads/2020/01/Raport_MINROL_15_11_2017_upowsz-1.pdf).
- Ruzin, Igor'. „Kognitivnye strategii imenovaniâ: modusy percepcii (zrenie, sluh, osâzanie, obonânie, vkus) i ih vyraženie v Źyke”. *Voprosy Źykoznaniâ*, 6, 1994, s. 79–99.
- Šahovskij, Viktor. *Lingvističeskââ teoriâ èmocij*. Moskva, Gnozis, 2008.
- Scott, Berit, Mats Brandberg, Arne Öhman. „Measuring the negative mood component of stress experiences: Description and psychometric properties of a short adjective check-list of stress responses”. *Scandinavian Journal of Psychology*, 42, 2001, s. 1–7.
- Tiller, Dale K., John F. Campbell. „Biased adjective selection criteria as a factor in mood adjective check list?”. *Psychological Reports*, 58, 1986, s. 619–626.
- Tokarz, Bożena. „Tłumacz, emocje i przekład”. *Poznańskie Studia Sławistyczne*, 9, 2015, s. 381–394.
- Zabiyako, Anna, Andrey Zabiyako. „Marginal'nye pis'mennye teksty russkikh trëhreč'â: častnye istorii formirovaniâ marginal'noj ètničności”. *Cuadernos de Rusística Española*, 13, 2017, s. 229–242.

Wykaz skrótów

- NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego. Web. 17.02.2020. <http://nkjp.pl/>.
- NKJR – Nacional'nyj korpus russkogo Źyka. Web. 17.02.2020. <http://www.ruscorpora.ru/new/>.
- RAS – Karaulov, Ūrij, Galina Čerkasova, Natal'â Ufimceva, Ūrij Sorokin, Evgenij Tarasov. *Russkij asociativnyj slovar'*. T. 1. Moskva, AST Astrel', 2002.
- ZEPJR – Kolbeneva, Marina, Ūrij Aleksandrov. *Organy čuvstv, èmocii i prilagatel'nye russkogo Źyka. Lingvo-psihologičeskij slovar'*. Moskva, Źyki slavânskikh kul'tur, 2010.